Säde seltsihoone

Aadress: Vabaduse 6/8

1901. aastal asutatud “Säde” selts ostis 1909. aastal 23 750 rubla eest varem üüritud maja selleaegse aadressiga Moskva 28 ja hiljem ka kõrvalmaja. Need lammutati ning ehitati suur kaheosaline seltsimaja.

"Säde" seltsi maja projekteeris esimene eesti kutseline arhitekt Georg Hellat (1870 -1943). Ta kuulus Georg Hellati projekteeritud suurimate ja komplitseeritumate ehitiste hulka. Ehitis on hilisjuugendlik. Liithoone 3-korruseline seltsimaja ning 4-korruseline hotellimaja ühinevad tervikuks vaatamata kujunduse erinevustele. Mõlemaid hooneid ühtlustab välisviimistlus, kus silekrohv vaheldub pritskrohviga. Ta on suurim väikelinna Eesti seltsimaja sajandi algusest. Ühiskondlikult kaalutluselt Valgas on see ehitis kõrvutatav samal ajal ehitatud seltsihoonetega teistes eesti linnades – Tartus, Pärnus Tallinnas ja Narvas.

“Säde” seltsi maja avati 11. aprillil 1911. Avapidustustele pääses ainult kutsetega, riietusena soovitati kanda frakki. Kontserdil kanti ette J. Haydni oratooriumi "Aastaajad" 1. ja 2. osa. Koori juhatas insener Georg Hellat, solistideks Ludmilla Hellat -Lemba, Hermiine Hellat ja Artur Lemba. Etendati George du Maurier`i näidend "Trilby", mille eestistas Ernst Enno. Peaosades olid F.Peterson ja Alice Tamm-Trzeciak.

Seltsihoone tänavaäärsele kolmekorruselisele korpusele lisandus hoovipoolne teatrisaali plokk. Saal haaras teise ja kolmanda korruse. Ta oli hea akustikaga ning mahutas üle 600 istekoha. Teatri sissepääs oli rõhutatult nišis, kus asusid teatrikuulutused. Siit viis avar uks garderoobi, kus kollakaspruuniruuduline esinduslik põrand, paremal kassaluuk, postidel peeglid, lõpus lai trepp platvormiga, sellel suur peegel, millest oli võimatu mööduda end kohendamata. Pöördel viisid üles jalutussaali kaks esinduslikku treppi, mis lõppesid kõrgete kaarte all. Jalutussaal oli suur ja avar, nišis avarad istepingid. Seltsimaja teatrisaali garderoobi taga ehk teatrisaali all asus söögisaal, selle ees eestseisuse ruum. Söögisaali taga oli kabinet ja piljardiruum ning veel kaks kabinetti, nende kõrval aga restorani ruum, mille kõrval köök ning trepikoda, mis viis kolmandale korrusele.

Erinevalt teistest selleaegsetest seltsimajadest oli Valga seltsihoone ehitamisel pööratud tähelepanu äritegevusele. Säde" seltsimaja liitus teises järgus valminud ärihoonega, mis kavandati juba 1911.a. kevadel hotelliks, mille esimesel korrusel pidid olema ärid. Ehitamise käigus lisati hoonele ka neljas korrus.

1924.-1936. asus selles majas olümpiavõitja Alfred Neulandi kauplus. Hoone tänavapoolses korpuses asusid esimesel korrusel läbi aegade äriruumid. Algselt enne Esimest maailmasõda olid vasakult esimestes ruumides Kuznetsovi vabriku ladu. 1920.-1930. aastatel asus siin J.Sepa moeäri. Järgmistes ruumides oli 1920. aastatel V.Sarali nahakauplus, 1930. aastatel - Hermlini kingakauplus.

"Säde" majas on läbi aegade asunud ka mitmesuguseid ametiasutusi. 1911. aastal olid seltsimaja kolmanda korruse ruumid üüritud rahukohtunikule ning rahukohtunikkude kogu ja ringkonnakohtu istumiseks. Ajavahemikus 1921-1926 asus siin Maakonnavalitsus, kohtuuurija ja notar H.Tuul. 1936. aasta andmetel politsei ja kriminaalkomissar, I ja II jaoskonna kohtunikud, notarid J.Kalm, M.Laurits, J.Uuemaa ning notar H.Tuul. Neljandal korrusel oli muusikakool. 1957. aastal kolis seltsimaja teisele korrusele äsja loodud Valga Rajoonidevaheline Koduloomuuseum, mis tegutses siin kuni 1988. aasta põlenguni.

"Säde" maja tuntakse peamiselt teatrimajana. Vähem teatakse teda kui pangamaja. Valga Pank asutati 1922. aastal ja asus maja teisel korrusel.